

לימוד תורה לנשים – 'ושנתם לבנותיך' או 'כאילו מלמדה תפלות'!

דף לימוד עצמי/קבוצתי לשבועות

שבועות הוא חג מתן תורה. אין מצווה חשובה כמו לימוד תורה. היא הלב של היהודי. היא זו שמאפשרת לו לדעת מה רצון ה', והיא מלמדת אותו כיצד להתחבר אליו ולתת לו מקום משמעותי בחייו. את חשיבות הלימוד ניתן לראות במקור הבא:

משנה פאה א,א: אלו דברים שאין להם שעור. הפאה, והבפורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקורן קיימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כלם.

אך משום מה אנו מגלים שהתורה פטרה דווקא את הנשים מן המצווה החשובה הזו:

דברים יא,יט: "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם". **גמרא קידושין דף כט:** בניכם ולא בנותיכם.

- מה לדעתך סיבת הדבר? האם זהו פטור גורף מכל סוג של לימוד? האם באופן אישי עדיף עבורך שיצוו ויחייבו אותך לעשות דברים או שישאירו לך את הבחירה האם לעשות אותם?

אנו מוצאים שהתנאים נחלקו בשאלת לימוד תורה לנשים:

משנה סוטה ג,ד: מקאן אומר בן עזאי, חייב אדם ללמד את בתו תורה...

רבי אליעזר אומר, כל המלמד את בתו תורה, כאלו מלמדה תפלות.

רמב"ם: מלמדה תפלות - הוא דברי הבאי ודברי משלים.

- כיצד אתן מבינות את הטעם של כל אחת מן הדעות הנ"ל?

הרמב"ם (וכמהו פוסקים אחרים) הכריע כדעתו של רבי אליעזר, אך הוא הוסיף חילוק חדש:

רמב"ם תלמוד תורה א,ג: אמרו חכמים: כל המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות.

במה דברים אמורים, בתורה שבעל פה. אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה, ואם למדה - אינו כמלמדה תפלות.

- מה ההבדל בין התורה שבכתב לתורה שבעל פה לגבי לימוד נשים? במה את מרגישה באופן אישי שלימוד תורה שבכתב תורם לעולם הרוחני שלך, ובמה תורה שבעל פה?

למרות שרבים מן הפוסקים צידדו בדעה שפוטרת נשים מלימוד, מתברר שאינן פטורות לגמרי וישנם תחומים תורניים מסויימים שמותר ואף חובה ללמד נשים:

ספר חסידים, סימן שיג: "חייב אדם ללמוד לבנותיו המצוות כגון פסקי הלכות, ומה שאמרו שהמלמד לאשה תורה כאלו מלמדה תפלות זהו עומק תלמוד וטעמי המצוות וסודי התורה, אותן אין מלמדין לאשה ולקטן, אבל הלכות מצוות ילמד לה, שאם לא תדע הלכות שבת - איך תשמור שבת?! וכן כל מצוות כדי לעשות להיזהר במצוות. שהרי בימי חזקיהו מלך יהודה אנשים ונשים גדולים וקטנים ידעו אפילו טהרות וקדשים. וזהו 'הקהל את העם האנשים והנשים והטף' (דברים לא, יב)".

שו"ת מהרי"ל, סימן קצט:

"ואי משום דידעו לקיים המצוות, אפשר שילמדו על פה הקבלה השורשים והכללות, וכשיסתפקו ישאלו למורה, כאשר אנו רואין בדורנו, שבקיאיות הרבה בידי מליחה והדחה וניקור והלכות נדה וכיוצא בזה, והכל על פי הקבלה מבחוץ".

רמ"א יו"ד רמז ו: "ומכל מקום חייבת האישה ללמוד דינים השייכים לאישה".

- איזו אבחנה עושה ספר חסידים? במה חלק עליו המהרי"ל? כיצד הכריע להלכה הרמ"א?

הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה יו"ד ג סימן פז:

"הנה בדבר שנמצאו בתי ספר לילדות ולנערות שנקראו בשם בית יעקב וכדומה שרוצים ההנהלה והמורים ללמוד עמהן משניות, הנה הרמב"ם פסק כרבי אליעזר שאין ללמד לבנות תורה... על כל פנים משניות שהוא תורה שבע"פ צוו חכמים שלא ילמדום, והוא כאילו למדום תפלות, ולכן צריך למונעם מזה, ורק פרקי אבות משום שהוא ענייני מוסר והנהגות טובות יש ללמדם בהסבר לעוררן לאהבת תורה ולמדות טובות, אבל לא שאר המסכתות".

- איזה תחום הוסיף הרב פיינשטיין לחובת לימוד תורה לנשים? האם יש עוד חלקים בתורה מלבד מסכת אבות שאת מרגישה שלימוד שלהם מעורר אותך לאהבת תורה ומידות טובות?

הרש"ר הירש מתייחס לתחום נוסף. מעבר לידע ההלכתי הנדרש כדי לדעת מה לעשות וכיצד, מעבר ללימוד ענייני מוסר ומידות טובות, יש צורך בלימוד שיבנה אישיות מליאת יראת ה' ומוטיבציה לשמירת מצוות קפדנית ונאמנות להלכה:

רש"ר הירש, סידור תפילות ישראל, ירושלים תשנ"ב, עמ' ע:

"נשים אינן חייבות להיות למדניות, להיות בקיאות במדרשי הלכה, כי בזה יעסקו בעיקר האנשים. אולם הבנת המקרא ואותה ידיעה הדרושה ליראת ה' המביאה לשמירת מצוות קפדנית ולקיומיהן השלם, היא שייכת לעיצוב הרוח והלב של בנותינו, בדיוק כמו של הבנים".

עד כה עסקנו בחובה ללמד תורה את הנשים. ומה לגבי אישה שרוצה ללמוד בעצמה?

רמב"ם, הלכות תלמוד תורה א', יג:

"אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל אינו כשכר האיש, מפני שלא נצטוו... ואף על פי שיש לה שכר צוו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה, מפני שרוב הנשים אין דעתם מכוונת להתלמד אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי".
הרב יהושע פלק, 'פרישה', יו"ד, רמ"ו, ס"ק טו: "אבל אם למדה לעצמה, אנו רואין שיצאה מהרוב, ולכך כתב לעיל שיש לה שכר".

הרב יהושע פלק, ממפרשי השולחן ערוך, מדייק ברמב"ם שהשתמש בביטוי 'רוב הנשים', משמע שיש כאלו שלא, ומי שרוצה ללמוד בעצמה, כנראה לא כלפיה נאמרו הדברים של 'כאילו מלמדה תפלות', ויש לה שכר על לימודה. מעניין שבהקדמה לספרו של הרב פלק, מספר בנו, ר' יוסף, על אמו ביילה, הצדיקה והלמדנית, ומביא שני חידושים הלכתיים בשמה בנוגע להדלקת נרות ביום טוב, ונשים רבות נוהגות כמותה גם היום.

- אילו דברים יוצרים אצלך מוטיבציה ורצון ללמוד תורה בעצמך? אילו דברים פוגעים ברצון שלך ללמוד תורה?

ייתכן גם שיש משמעות לשאלה מי האישה הלומדת ומה גילה, כמו שרואים במקור הבא:

ר' שמואל אקוולטי, מעיין גנים, איגרת י': "בהיות האשה מוכן לקבל שפע החכמות יזיק לה ההתרשלות, דלא חיישינן להא דאמרי רבנן כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות... כי אפשר לחלק, שחכמים ז"ל לא דיברו אלא כשהאב מלמדה בקטנותה... דוודאי כי האי גוונא איכא למיחש שרוב הנשים דעתן קלות בדברי הבאי וכרובן כן חטאו מקוצר רוח. אמנם, הנשים אשר נדבה לבן אותנה לקרבה אל המלאכה המלוכה, מלאכת ה', מצד בחירתן בטוב... הן הנה תעלינה בהר' תשכונה במקום קדשו, כי נשי מופת הנה, ועל חכמי דורן להדרן לאדרן, לחזק ידיהן".

האם יש הבדל בין הדורות?

חפץ חיים, לקוטי הלכות - סוטה, פרק ג, עמ' 21-22: "ונראה דכל זה דווקא בזמנים שלפנינו, שכל אחד היה דר במקום אבותיו, וקבלת האבות היה חזק מאוד אצל כל אחד ואחד, להתנהג בדרך שדרכו אבותיו, וכמאמר הכתוב 'שאל אביך ויגדך'; בזה היינו יכולים לומר שלא תלמוד תורה, ותסמוך בהנהגה על אבותיה הישרים. אבל כעת בעוונותינו הרבים, שקבלת האבות נתרופף מאוד מאוד, וגם מצוי שאינו דר במקום אבותיו כלל, ובפרט אותן שמרגילין עצמן ללמוד כתב ולשון העמים, בוודאי מצווה רבה ללמדם חומש וגם נביאים וכתובים ומוסרי חז"ל, כגון מסכת אבות וספר מנורת המאור וכדומה, כדי שיתאמת אצלם ענין אמונתנו הקדושה; דאי לאו הכי עלול שייסורו לגמרי מדרך ד', ויעברו על כל יסודי הדת ח"ו".

- מה הן שלוש הנקודות שמצביע עליהן החפץ חיים שמבדילות בין הדור שלנו לדורות קודמים?

במכתב ששלח החפץ חיים בו הוא מתייחס לייסוד בתי הספר לבנות 'בית יעקב' הוא רשם את הדברים הבאים:

"ענין גדול ונחוץ הוא בימינו אלה, אשר זרם הכפירה רחמנא לצלן שורר בכל תקפו... וכל החששים והפקפוקים מאיסור ללמד את בתו תורה אין שום בית מיחוש לזה בימינו אלה... כי לא כדורות הראשונים דורותינו, אשר בדורות הקודמים היה לכל בית ישראל מסורת אבות ואימהות לילך בדרך התורה והדת ולקרות בספר צאינה וראינה בכל שבת קודש. מה שאין כן בעוונותינו הרבים בדורותינו אלה".

בשני המקורות הבאים מובא היבט נוסף והוא ההשכלה הרחבה המאפיינת את התקופה המודרנית, והחשיפה של נשים למידע רב בתחומים שונים:

הרב חיים דוד הלוי, עשה לך רב ב', סימן נב: "נראה שבזמנים הראשונים, כאשר הייתה האשה עקרת בית גרידא, והבנות לא למדו כל עיקר, היה קיים חשש שלימוד התורה, שכולה חכמה... תגרום אולי נזק לאותן נשים שהיו מרוחקות מכל חכמה אחרת... אבל בזמננו, שלומדות לימודים כלליים בכל הרצינות הראויה, למה יגרעו דברי תורה?".

הרב משה מלכה, שו"ת מקווה המים ג' יו"ד סימן כא:

"הדבר פשוט שלא נחלקו בן עזאי ורבי אליעזר אלא בזמניהם, שהייתה האשה: כבודה בת מלך פנימה, ומעולם לא יצאה חוץ למחיצת הבית... ומשום כך נחלק רבי אליעזר, ואמר שאין ללמדה תורה, שכן היא גורמת לה לצאת ממסגרת המשפחה ותלמד עורמה ותחבולות לעשות מעשיה בצנעא. לא כן בימינו אלה, שהנשים לוקחות חלק גדול באורחות חיים, חוזרות אל מעמקי החוכמות החיצוניות וממלאות ספסלי האוניברסיטאות... והן מחכימות יותר ומתפתחות יותר מהגברים... בוודאי יודה גם ר' אליעזר שאין שום איסור ללמדה גם תושבע"פ, בכדי שתדע להזהר ולשמור את כל חוקי התורה הקשורים בכל הליכותיה ובעבודתה, ולא זו בלבד, אלא שהחיוב מוטל עלינו ללמדה, ולהלעיטה כל מה שאפשר, אולי המאור שבה יחזירנה למוטב... ואולי תשמש משקל נגדי, לכל אותן התחבולות והערמומיות שהן לומדות באותם ספרים חיצוניים".

- איך לדעתך יש להתייחס לתופעת לימוד התורה לנשים ההולך ומתרבה היום?
- מה דעתך על הקדשת שנה שלימה ללימוד במדרשה? מה היתרונות והחסרונות של צעד כזה?
- במה לימוד תורה 'נשי' שונה מלימוד תורה 'גברי'?
- במה תרצי השנה להעצים את הקשר שלך ללימוד תורה?

חג שמח!

ערך: הרב יוני לביא. yonilavi10@gmail.com